

**RAQAMLI DAVRDA YOSHLARNING AXLOQIY TANAZZULIGA
SABABLAR, OQIBATLAR VA YECHIMLAR****O`ktamova Dilfuza O`ktamovna**

Navoiy Davlat Universiteti Ijtimoiy fanlar
kafedrasining Ijtimoiy falsafa yo`nalishi tayanch
doktoranti (PhD) O'zbekiston, Navoiy

**MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received:03.07.2025**Revised: 04.07.2025**Accepted:05.07.2025***KALIT SO'ZLAR:**

Muzrabot, toponim,
atama tarixi,
etimologiya, og'zaki
ijod, mahalliy tarix,
Surxondaryo

Bu maqolada zamonaviy texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va kiberjinoyatlarning o'smirlar axloqiga ta'siri sinchikovlik bilan o'rganilgan. Izlanuvchi raqamli zamonda yuzaga kelayotgan axloqiy oqsoqlikning asosiy omillari asosan media ta'siri, oilaviy tarbiyaning yetishmasligi, atrof-muhit bosimi sabab bo'lsa, oqibatlari sifatida hurmatssizlik, zo'ravonlik, giyohvandlik singari vaziyatlar tahlil qilinadi. Shu o'rinda, bu maqolada, muammolarga qarshi turishda diniy ta'lim, milliy madaniyat va qonuniy tartibga solishning ahamiyati yoritilgan. Qolaversa, ota-onalar, o'qituvchilar va davlat organlarining o'zaro hamkorligi orqali yosh avlodning ma'naviy qadriyatlarini mustahkamlashning samarali usullari taklif etiladi.

Hozirgi davrda raqamli rivojlanish borgan sari yuqori tezlikka, yupqaroq o'lchamga va arzonroq narxga erishmoqda. Bu, ayniqsa, o'smirlarni shaxsiy va tashkiliy maqsadlar uchun ma'lumotlarni boshqarish uchun raqamli vositalardan foydalanishga qiziqish uyg'otadi va o'ziga jalb qiladi. Bu rivojlanish albatta ijobiy ta'sirlari ko'p bo'lgan, ko'plab salbiy ta'sirlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Raqamli texnologiyalarning mavjudligi butun jamiyat uchun nafaqat yaxshi, balki u orqali, ming afsuski yomon ta'sirga ega bo'lgan yangi makon ham yaratish mumkin. Ba'zi odamlar kiberjinoyat deb nomlanuvchi texnologiyalarni

noqonuniy yo'llar bilan boshqalarga zarar yetkazish uchun ishlatadilar. Xo'sh Kiberjinoyatning o'zi nima?

Kiberjinoyat– bu kompyuter tarmoqlarini boshqalarga zarar yetkazish, yani o'z foydasini ko'zlab, boshqalarga qarshi qo'llash uchun noqonuniy foydalanish yo'lidir.

Azal- azaldan sharq mamlakatlarida yosh avlodga ta'lim va tarbiya uyg'unlashtirib olib borilgan. Axloqiy qadriyatlarga tayangan ta'lim insonparvarlik, halollik, adalatparvarlik, vatanparvarlik va ko'plab boshqa insoniy fazilatlarni debochasi sifatida yoshlar ongiga singdirilgan. Xo'sh axloq nima?

Axloq – bu jamiyatning nima qilish yoki qilmaslik to'g'risidagi kelishuvidir va o'zining huquqiy tizimiga ega. Deyarli barcha jamiyatlar o'z tartibiga ega, hatto eng chekka yoki eng kichik jamoalar ham o'zlarining axloqiy qadriyatlariga ega. Axloqni buzganlar uchun oldingi davrlarda turli jazolarni ko'rish odatiy holga aylangan. Axloqni buzganlar uchun esa og'ir jazo o'rnida jamiyatdan chetlashtirilish yoki doimiy qo'rquv va normal hayotdan mahrum qilish qo'llanilgan.

Globalizatsiya davrida, ayniqsa o'smirlarning ijtimoiy muhiti endi maktab atrofi bilan cheklanmaydi. Bolalar texnologik vositalar orqali boshqalarning hayotiga kirish, ularni kuzatish yoki bevosita ishtirok etish imkoniyatiga ega. Bunday turli xil muhit ta'sirlari o'smirlarda shaxsiyatning bo'linishiga, yani yoshlar buzilishiga olib kelishi mumkin. Agar bunga yo'l qo'yilsa, o'smirlik davridagi buzilishlar natijasida yoshlar qonunbuzarligiga olib kelishi mumkin.

Raqamli davr nima? Bu dunyo sharoitlarining endi insoniyat jismoniy mehnatiga bog'liq bo'lmagan davri hisoblanadi. Ilgari inson mehnati bilan bajariladigan ishlar endi raqamli mashinalar tomonidan amalga oshirilmoqda. Raqamli davr, shuningdek, axborotlar davri deb ham ataladi, chunki internet orqali dunyoning turli burchaklaridan ma'lumotlarga osongina kirish mumkin.

Qisqa qilib aytganda, raqamli davr – bu insonlar nafaqat boshqa insonlar, balki ilg'or mashinalar bilan hamkorlik qilib, ishlarni tezlashtirish davri hisoblanadi. Raqamli davr internet tarmoqlari, virtual axborot tizimlari va sun'iy intellekt mavjudligi bilan ajralib turadi. Bu – dunyo bilim va axborot jihatidan jismoniy chegaralarsiz davr. Yangiliklar tezda qabul qilinadi va hamkorlik ko'p pul va vaqt talab qilmasdan amalga oshirilishi mumkin. Ushbu erkinlik bilan insonlar yangi sivilizatsiyaga moslasha olishlari kerak bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar insonlarning yashashiga yanada rivojlanishiga yordam bermoqda, ammo shu bilan bir qatorda, ular o'z hayotlarini raqamli texnologiyalar xavfi ostida qoldirmasligi kerak albatta. Chunki beparvolik, raqamli texnologiyalarga qaramlikni keltirib

chiqaradi va eng achinarlisi, insoniylikni yo'q qilishga, axloqiy tanazzulga olib kelishi mumkin.

Shu o'rinda axloq va o'smirlarning axloqiy tanazzuli haqida qisqacha ma'lumot berib ketishni lozim deb bildim.

Tanazzul – bu pasayish, zaiflashish, yemirilish yoki buzilishga olib keladigan o'zgarishlar degani. Axloq – bu odob-axloq, xulq-atvor va yaxshi ishlar qilish haqidagi tarbiya hisoblanadi. Shunday qilib, axloqiy tanazzul – bu odob, axloq va me'yorlarga muvofiq harakat qilishning pasayishi fenomenidir. Axloqiy tanazzul inson qalbida qonuniy qadriyatlarining sustlashishi bilan birga keladi. Sivilizatsiya rivojlanishi bilan dunyo har safar sezilarli o'zgarishlarga duch kelmoqda.

Sanoat inqilobi raqamlashtirish va avtomatlashtirish ruhini olib kelgan holda global jamiyat hayotida katta o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Internet turli sohalarda inson faoliyatining asosiy ustuni hisoblanadi. Har bir yangilik har doim ikkita tomonni ham o'z ichiga oladi. Axloqiy tanazzulning texnologik taraqqiyotdan kelib chiqishini ham inkor etib bo'lmaydi. Dunyoning ochiqligiga to'g'ri munosabatda bo'lmaslik, halokatli oqimlarni keltirib chiqaradi.

Axloqiy tanazzulga jiddiy e'tibor berish kerak, chunki uning mavjudligi millat va davlat hayotida juda muhim ahamiyatga ega. Ilgari o'quvchilar doimo o'qituvchilarning yaxshi buyruqlariga bo'ysungan, muloyim so'zlashgan va hurmat ko'rsatgan. Hozirgi kunda esa teleko'rsatuvlarda o'quvchilarning o'qituvchilarga yomon munosabatda bo'lishi, o'qituvchilarni kaltaklashi yoki nosog'lom raqobat tufayli tengdoshlariga tanjarohati yetkazishi kabi voqealar ko'rsatiladi. Maktablar millat avlodining axloqini tuzatishda muhim rol o'ynaydi.

To'g'ri bu bilan biz hamma maktablarni nazarda tutishdan yiroqmiz, ammo ba'zi "maktablar" ta'lim tarbiya maskani deyishga ham noloyiq albatta.

Shunday qilib ayrim ta'lim maskanlarida axloq yoki xulq-atvor yaxshi shakllantirilmaydi, chunki u faqat axloqiy bilimlar bosqichida to'xtab qoladi. Axloq faqat kitoblarda matn sifatida o'rganiladi va keyin yaxshi baholar olish maqsadida yodlanadi.

Raqamli davrda o'smirlarning axloqiy tanazzulining xavfi nimada?

Texnologiyaning rivojlanishi, ayniqsa o'smirlarning axloqiy qiyofasining bizilishiga ta'sir qiladi, chunki ular o'zgaruvchan davr ta'siriga eng ko'p duchor bo'ladigan yosh guruh hisoblanadi. Buni atrof-muhitda kuzatish mumkin bo'lgan q'pol so'zlashish, kattalarga nisbatan adab-axloqning susayishi, o'g'irlik, pornografiya va onlayn firibgarlik kabi

jinoyatlar ko'paygan bir davrda. Agar bunga chek qo'yilmasa, u millatning axloqiy tanazzuliga olib kelishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Hius, J., Jummaldi, & Anhar. (2014). "Cybercrime and Its Impact on Adolescent Moral Development". National Seminar Proceedings.
2. Ohio State University Research Team. (2015). "The Effects of Social Media on Academic Performance and Moral Values Among Students". Journal of Digital Psychology.
3. Central Bureau of Statistics Indonesia. (2013). "Internet Usage Trends Among Indonesian Millennials".
4. Qur'oni Karim. (Tafsir va sharhlar bilan).
5. Hadislar to'plami. "Axloq va ma'naviyat haqida payg'ambarimiz (s.a.v.) tavsiyalari".

